

UDK: 338.45:339.564:69

QURILISH KORXONALARI EKSPORT FAOLIYATINI DAVLAT VA INSTITUTSIONAL QO‘LLAB-QUVVATLASH

Mirzayeva Xulkar Abduladjon qizi

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

"Iqtisodiyot va ko‘chmas mulk" kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada qurilish korxonalari eksport faoliyatini davlat va institutsional qo‘llab-quvvatlashning mazmuni, shakllari va o‘zaro nisbati tadqiq etilgan. Qo‘llab-quvvatlash vositalari bevosita va bilvosita davlat choralari hamda institutsional vositalarga ajratilib, ularning Jahon savdo tashkiloti qoidalariga muvofiqligi baholangan. O‘zbekistonda eksportni qo‘llab-quvvatlash tizimining 2020–2026-yillardagi evolyutsiyasi, xususan, 2025-yildan transport xarajatlarini kompensatsiya qilish va eksport daromadlari bo‘yicha soliq imtiyozlarining bekor qilinishi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: davlat qo‘llab-quvvatlovi, institutsional qo‘llab-quvvatlash, qurilish korxonasi, eksport, Jahon savdo tashkiloti, eksport kreditlarini sug‘urtalash, savdoni moliyalashtirish, tarmoq uyushmasi.

Kirish

Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi [1] va "O‘zbekiston – 2030" strategiyasida [2] eksport hajmini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shu bilan birga, eksportni qo‘llab-quvvatlash siyosati uzoq vaqt davomida asosan davlat byudjeti hisobidan beriladigan subsidiyalar va soliq imtiyozlariga tayanib keldi. Biroq xalqaro savdo tizimiga integratsiyalashuv

bu yondashuvni tubdan qayta ko‘rib chiqishni talab qilmoqda. Jahon savdo tashkilotining subsidiyalar va kompensatsiya choralari to‘g‘risidagi bitimi eksport natijalariga bog‘langan subsidiyalarni taqiqlaydi [3], shu sababli a‘zolikka intilayotgan mamlakatlar o‘z eksportchilarini qo‘llab-quvvatlashning boshqa, xalqaro qoidalarga mos yo‘llarini izlashga majbur.

O‘zbekiston ham aynan shunday o‘tish davrini boshdan kechirmoqda. 2020-yilda qabul qilingan PQ-4707-son qaror bilan eksportchilarning avtomobil, temir yo‘l va havo transportidagi tashish xarajatlarining 50 foizigacha qismini kompensatsiya qilish tizimi joriy etilgan edi [4]. 2024-yil 27-dekabrda imzolangan farmon bilan esa ushbu amaliyot JST bitimlariga muvofiqlashtirish maqsadida bekor qilindi va yangi tartib 2025-yil 1-yanvardan kuchga kirdi [5]. Eksportdan olingan daromadlar bo‘yicha foyda solig‘i va aylanmadan olinadigan soliq bo‘yicha imtiyozlar ham shu muddatdan bekor qilinishi belgilangan [6].

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Institutsional qo‘llab-quvvatlashning nazariy asosi D. Nort tomonidan ishlab chiqilgan institutsional nazariyaga borib taqaladi. Unga ko‘ra, institutlar – jamiyatdagi "o‘yin qoidalari" bo‘lib, ular bitim xarajatlari va noaniqlikni kamaytirish orqali iqtisodiy natijalarni belgilaydi [7]. Eksport faoliyatida bitim xarajatlari ayniqsa yuqori: xorijiy hamkorni izlash, shartnoma ijrosini ta‘minlash, to‘lov va siyosiy risklarni boshqarish korxonadan katta resurs talab etadi. Shu nuqtai nazardan, institutsional qo‘llab-quvvatlash eksportchiga pul berish emas, balki eksport bilan bog‘liq bitim xarajatlarini tizimli ravishda kamaytirishdir.

R. Hausmann va D. Rodrik rivojlanayotgan mamlakatlarda yangi eksport faoliyatini boshlagan korxona "kashfiyot xarajatlari"ni to‘liq o‘z zimmasiga oladi, uning muvaffaqiyatidan esa ergashuvchilar ham foydalanadi, deb ta‘kidlaydi [8]. Bu tashqi samara davlat aralashuvini oqlaydi. D. Rodrik

zamonaviy sanoat siyosatini tanlangan tarmoqlarga imtiyoz berish sifatida emas, balki davlat va xususiy sektor o'rtasidagi strategik hamkorlik va axborot almashinuvi jarayoni sifatida talqin qiladi [9].

Eksportni moliyalashtirish masalalari J.-P. Chauffour va M. Malouche tahriri ostidagi Jahon banki tadqiqotida yoritilgan: savdoni moliyalashtirishga kirish imkoniyatining cheklanishi, ayniqsa inqiroz davrlarida, eksport hajmining keskin qisqarishiga olib kelishi mumkin [10]. F. Seringhaus va P. Rosson davlat eksportni rag'batlantirish dasturlarini tasniflab, ularning samaradorligi faqat ajratilgan mablag' hajmiga emas, balki ularni amalga oshiruvchi institutlarning sifatiga ham bog'liqligini ko'rsatgan [11]. D. Lederman va hammualliflari eksportni rag'batlantirish agentliklari faoliyatida xususiy sektor vakillarining boshqaruvdagi ishtiroki natijalarni yaxshilashini aniqlagan [12].

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda institutsional tahlil, tarixiy-mantiqiy yondashuv, normativ-huquqiy hujjatlarni kontent-tahlil qilish, qiyosiy tahlil va tasniflash usullari qo'llanildi. Empirik baza sifatida O'zbekiston Respublikasining eksportni qo'llab-quvvatlashga oid normativ-huquqiy hujjatlari, rasmiy axborot manbalari va JST hujjatlari olindi [3–6, 13–16]. Qo'llab-quvvatlash vositalarining xalqaro qoidalarga muvofiqligi JSTning subsidiyalar va kompensatsiya choralari to'g'risidagi bitimi hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan eksport kreditlari to'g'risidagi kelishuvi [16] asosida baholandi. Xorijiy tajriba sifatida xalqaro pudrat bozorida yetakchi o'rinlarni egallagan Janubiy Koreya, Turkiya va Xitoy tizimlari tanlandi.

Tahlil va natijalar

1. Davlat va institutsional qo'llab-quvvatlashning mazmuni va farqi

Amaliyotda "davlat qo'llab-quvvatlovi" va "institutsional qo'llab-quvvatlash" tushunchalari ko'pincha sinonim sifatida ishlatiladi. Tadqiqot natijasida ularni quyidagi mezonlar asosida farqlash taklif etiladi.

Davlat qo'llab-quvvatlovi – davlat organlari tomonidan byudjet mablag'lari, soliq-bojxona vositalari yoki ma'muriy vakolatlar orqali eksportchilarning xarajatlarini bevosita kamaytirish yoki daromadlarini oshirishga qaratilgan choralar. Uning asosiy belgisi – resursning davlatdan korxonaga bir tomonlama o'tishi.

Institutsional qo'llab-quvvatlash – moliya institutlari, sug'urta tashkilotlari, tarmoq uyushmalari, savdo-sanoat palatalari, standartlashtirish organlari va ta'lim muassasalari tomonidan tijorat yoki o'zini-o'zi qoplash asosida taqdim etiladigan, eksport bilan bog'liq risklar va bitim xarajatlarini kamaytiruvchi xizmatlar hamda qoidalar tizimi. Uning asosiy belgisi – xizmat uchun haq to'lanishi va risklarning taqsimlanishi.

Ushbu farq amaliy jihatdan muhim, chunki JST qoidalari subsidiyaning mavjudligini moliyaviy hissa va foyda mezonlari bilan aniqlaydi [3]. Bozor shartlarida, xarajatlarni qoplaydigan haq evaziga ko'rsatiladigan institutsional xizmatlar esa odatda taqiqlangan subsidiya hisoblanmaydi. Qo'llab-quvvatlash vositalarining tasnifi va ularning JST qoidalariga munosabati 1-jadvalda keltirilgan.

**1-jadval. Qurilish korxonalari eksportini qo'llab-quvvatlash
vositalarining tasnifi**

Guruh	Vositalar	JST qoidalariga munosabati
Bevosita davlat choralari	Eksport hajmiga bog'liq transport subsidiyalari, eksport daromadiga soliq imtiyozlari, eksport uchun to'g'ridan-to'g'ri to'lovlar	Eksport natijasiga bog'langan subsidiyalar taqiqlanadi
Bilvosita davlat choralari	Savdo bitimlari, iqtisodiy diplomatiya, umumiy transport infratuzilmasi, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish, eksportda QQSni qaytarish	Asosan ruxsat etilgan (maxsus tanlab berilmasa)
Moliyaviy institutlar	Eksport kreditlari, bank kafolatlari, eksport kreditlarini sug'urtalash, faktoring	Xalqaro kelishuv shartlariga rioya qilinganda ruxsat etilgan
Tarmoq va jamoat institutlari	Tarmoq uyushmalari, savdo-sanoat palatasi, xorijdagi savdo uylari, ko'rgazma va savdo missiyalari	Ruxsat etilgan
Sifat infratuzilmasi va kadrlar	Akkreditatsiyalangan laboratoriyalar, sertifikatlarni o'zaro tan olish, qayta tayyorlash va malaka oshirish	Ruxsat etilgan

Manba: [3, 16] asosida muallif ishlanmasi.

2. O‘zbekistonda eksportni qo‘llab-quvvatlash tizimining evolyutsiyasi

O‘zbekistonda 2020–2024-yillarda eksportni qo‘llab-quvvatlash tizimi asosan bevosita davlat choralariga tayangan. PQ-4707-son qarorga muvofiq transport xarajatlarini kompensatsiya qilinadigan mahsulotlar ro‘yxati tasdiqlangan, Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi huzuridagi Eksportni rag‘batlantirish agentligi esa subsidiya to‘lash bo‘yicha vakolatli organ etib belgilangan [4]. Kompensatsiya miqdori mahsulot turi, hajmi va transport turiga qarab Hukumat komissiyasi tasdiqlagan qat’iy stavkalar jadvali asosida aniqlangan [13].

Tarmoq darajasida ham institutsional vositalar sinab ko‘rilgan. Masalan, ayrim tarmoqlar korxonalariga tijorat banklaridan kafolat olishda garov ta’minoti sifatida kafolat summasining 50 foizigacha, lekin 3 mln dollardan oshmagan miqdorda kafillik berish nazarda tutilgan [14]. Qurilish materiallari sanoatida esa Boku shahrida "O‘zbekiston savdo uyi" tashkil etilib, shunday savdo uylarini Astana, Istanbul va boshqa shaharlarda ochish rejalashtirilgan [15].

2024-yildan tizimda burilish yuz berdi. JST bitimlariga muvofiqlashtirish maqsadida eksportni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha subsidiya va preferensiyalarni bekor qilish rejalashtirildi [6], 2024-yil 27-dekabrdagi farmon bilan esa bu qaror amalga oshirildi. Eksportchilarga 2024-yil 31-dekabrgacha amalga oshirilgan eksport uchun subsidiya va kompensatsiyalar belgilangan tartibda 2025-yil 1-fevralgacha to‘lab berilishi belgilandi [5]. Tizimdagi o‘zgarishlar 2-jadvalda umumlashtirilgan.

2-jadval. O‘zbekistonda eksportni qo‘llab-quvvatlash tizimidagi o‘zgarishlar

Yo‘nalish	2020–2024-yillar	2025-yildan boshlab
Transport xarajatlari	Avtomobil, temir yo‘l va havo transportida 50 foizgacha kompensatsiya [4]	Kompensatsiya amaliyoti bekor qilingan [5]
Soliq imtiyozlari	Eksport daromadlari bo‘yicha foyda solig‘i va aylanmadan olinadigan soliq imtiyozlari	Imtiyozlar bekor qilingan [6]
Qo‘llab-quvvatlash asosi	Eksport hajmi va mahsulot turiga bog‘liq to‘lovlar	JST qoidalariga mos, eksport natijasiga bog‘lanmagan vositalar
Asosiy ijrochi	Davlat agentligi va hukumat komissiyasi	Davlat organlari bilan birga moliya va tarmoq institutlarining roli oshishi zarur

Manba: [4–6] asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Bu o‘zgarishlar JSTga a‘zolik jarayoni bilan uzviy bog‘liq. 2025-yilda 68 ta qonunchilik hujjati JST va xalqaro me‘yorlarga uyg‘unlashtirilgan, ikki tomonlama muzokaralar yakunlangan davlatlar soni 33 taga yetgan [17]. A‘zolikni 2026-yil mart oyidagi JST Vazirlar konferensiyasigacha yakunlash rejasi amalga oshmagan bo‘lsa-da, O‘zbekiston a‘zolikni 2026-yilda yakunlash niyatini tasdiqlagan [18]. Demak, subsidiyalardan voz kechish vaqtinchalik chora emas, balki uzoq muddatli tendensiyadir.

3. O‘zgarishlarning qurilish korxonalariga ta’siri

Bevosita davlat choralarining bekor qilinishi qurilish sohasining turli segmentlariga turlicha ta’sir ko‘rsatadi.

Qurilish materiallari eksportchilari eng katta ta’sirga uchraydi. Sement, shisha, keramika, gipsokarton va temir-beton buyumlari kabi mahsulotlarda transport xarajatlari mahsulot tannarxining sezilarli qismini tashkil etadi. Transport kompensatsiyasi to‘xtatilgach, bu korxonalarning uzoqroq bozorlardagi narx raqobatbardoshligi pasayadi va eksport geografiyasi yaqin qo‘shni mamlakatlar bilan cheklanib qolish xavfi paydo bo‘ladi.

Qurilish-pudrat va loyiha tashkilotlari uchun transport subsidiyalari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lmagan. Ularning asosiy muammosi – xorijiy tenderlarda talab qilinadigan bank kafolatlari, avans va ijro kafolatlari hamda uzoq muddatli loyiha moliyalashtirishiga kirish imkoniyati. Bu ehtiyojlarni aynan institutsional vositalar – eksport kreditlari, kafolatlar va siyosiy risklarni sug‘urtalash qondiradi. Demak, pudrat xizmatlari eksporti uchun yangi sharoit ham xavf, ham imkoniyat yaratadi: bo‘shagan byudjet resurslarini JST qoidalariga mos moliyaviy institutlarni kuchaytirishga yo‘naltirish mumkin.

Kichik va o‘rta qurilish korxonalari esa ikki tomonlama bosimga duch keladi: ular subsidiyadan mahrum bo‘ladi, lekin tijorat asosidagi institutsional xizmatlardan (sug‘urta, xalqaro sertifikatlash, xorijiy bozor tadqiqotlari) foydalanish uchun resurs va kompetensiyaga ega emas. Bu segment uchun tarmoq uyushmalari orqali xizmatlarni jamlab taqdim etish mexanizmi zarur.

4. Xorijiy tajriba

Xalqaro pudrat bozorida yetakchi bo'lgan mamlakatlarda qurilish korxonalari eksporti bevosita subsidiyalar orqali emas, balki rivojlangan institutsional tizim orqali qo'llab-quvvatlanadi (3-jadval).

3-jadval. Qurilish eksportini institutsional qo'llab-quvvatlashning xorijiy tajribasi

Mamlakat	Asosiy institutlar	Qurilish eksporti uchun ahamiyati
Janubiy Koreya	Koreya eksport-import banki (KEXIM), Koreya savdo sug'urtasi korporatsiyasi (K-SURE), Koreya xalqaro pudratchilar uyushmasi (ICAK)	Xorijiy loyihalarni moliyalashtirish va sug'urtalash, uyushma orqali xorijiy buyurtmalar bo'yicha axborot va muvofiqlashtirish
Turkiya	Türk Eximbank, Turkiya pudratchilar uyushmasi (TMB)	Eksport kreditlari va sug'urta, uyushmaning xalqaro loyihalarda lobbi va axborot faoliyati
Xitoy	Xitoy eksport-import banki, Xitoy eksport va kredit sug'urtasi korporatsiyasi (Sinosure)	Xorijiy infratuzilma loyihalarini uzoq muddatli moliyalashtirish, siyosiy va tijorat risklarini qoplash

Manba: tegishli institutlarning rasmiy ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Xorijiy tajribadan uchta muhim xulosa kelib chiqadi. Birinchidan, qo'llab-quvvatlashning asosiy yuki davlat byudjetidan ixtisoslashtirilgan moliya va sug'urta institutlariga o'tkazilgan, ular esa xizmatlar uchun haq

olish orqali o'z faoliyatini qisman yoki to'liq qoplaydi. Ikkinchidan, pudratchilar uyushmalari davlat va korxonalar o'rtasidagi vositachi sifatida axborot to'plash, manfaatlarni ifodalash va korxonalarni muvofiqlashtirish vazifasini bajaradi. Uchinchidan, moliyaviy institutlar faoliyati eksport kreditlari bo'yicha xalqaro kelishuvlar doirasida olib boriladi [16], bu esa savdo nizolarining oldini oladi.

5. Subsidiyalardan institutsional qo'llab-quvvatlashga o'tishning uch darajali modeli

Tahlil natijalari asosida qurilish korxonalari eksportini qo'llab-quvvatlashning uch darajali modeli taklif etiladi (4-jadval). Modelning mohiyati – davlatning roli resurs taqsimlovchidan qoidalar va institutlarni shakllantiruvchiga o'zgarishidir.

4-jadval. Qurilish korxonalari eksportini qo'llab-quvvatlashning uch darajali modeli

Daraja	Asosiy ishtirokchilar	Vazifalar va vositalar
Makro (davlat)	Hukumat, vakolatli vazirliklar, diplomatik vakolatxonalar	JST qoidalariga mos huquqiy baza; savdo va investitsiya bitimlari; sertifikatlar va qurilish normalarini o'zaro tan olish; umumiy transport-logistika infratuzilmasi; iqtisodiy diplomatiya

Daraja	Asosiy ishtirokchilar	Vazifalar va vositalar
Mezo (institutlar)	Banklar, eksport-import sug'urta tashkilotlari, tarmoq uyushmalari, savdo-sanoat palatasi, laboratoriyalar	Eksport kreditlari, kafolatlar va sug'urta; xorijiy tenderlar bo'yicha axborot; savdo uylari va omborlar; akkreditatsiyalangan sinov va sertifikatlash
Mikro (korxona)	Eksportchi korxonalar, oliy ta'lim muassasalari va malaka oshirish markazlari	Xalqaro standartlarni joriy etish; FIDIC shartnomalari va loyiha boshqaruvi bo'yicha kompetensiyalar; eksport strategiyasi va risklarni boshqarish

Manba: muallif ishlanmasi.

Modelda darajalar o'zaro bog'liq: makro darajadagi qoidalar mezo darajadagi institutlar faoliyati uchun asos yaratadi, mezo darajadagi xizmatlar esa faqat mikro darajada zarur kompetensiyalarga ega korxonalar tomonidan samarali foydalaniladi. Masalan, eksport kreditini sug'urtalash imkoniyati mavjud bo'lsa-da, korxonada xalqaro shartnoma risklarini baholay oladigan mutaxassis bo'lmasa, bu vosita talabga ega bo'lmaydi.

Modelga o'tish bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim. Birinchi bosqichda bekor qilingan subsidiyalar hisobiga bo'shagan resurslar mezo darajadagi institutlarning kapitallashuviga, xususan eksport kreditlarini sug'urtalash va kafolat berish imkoniyatlarini kengaytirishga yo'naltiriladi. Ikkinchi bosqichda tarmoq uyushmalari negizida kichik va o'rta korxonalar uchun jamlangan xizmatlar (umumiy sertifikatlash, birgalikdagi ko'rgazma ishtiroki, tenderlar bo'yicha konsorsiumlar) yo'lga qo'yiladi. Uchinchi

bosqichda institutlar faoliyati xizmatlar uchun haq olish orqali o'zini-o'zi qoplash tamoyiliga o'tkaziladi va natijalari muntazam baholanadi.

Xulosa va takliflar

Birinchidan, davlat va institutsional qo'llab-quvvatlash o'zaro farqlanuvchi tushunchalar sifatida asoslandi: birinchisi resursning davlatdan korxonaga bir tomonlama o'tishi bilan, ikkinchisi xizmat uchun haq to'lanishi va risklarning taqsimlanishi bilan tavsiflanadi. Bu farq JST qoidalariga muvofiqlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, O'zbekistonda 2025-yildan transport xarajatlarini kompensatsiya qilish va eksport daromadlari bo'yicha soliq imtiyozlarining bekor qilinishi eksportni qo'llab-quvvatlash tizimining bevosita davlat choralaridan institutsional vositalarga o'tish bosqichi boshlanganini ko'rsatadi.

Uchinchidan, ushbu o'zgarishlar qurilish materiallari eksportchilariga salbiy, pudrat xizmatlari eksportiga esa moliyaviy institutlar kuchaytirilgan taqdirda ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin; kichik va o'rta korxonalar esa alohida qo'llab-quvvatlashga muhtoj.

To'rtinchidan, xorijiy tajriba asosida davlatning rolini resurs taqsimlovchidan qoidalar va institutlarni shakllantiruvchiga o'zgartiruvchi uch darajali model taklif etildi.

Amaliy takliflar:

- bekor qilingan subsidiyalar hisobiga bo'shagan byudjet resurslarining bir qismini eksport kreditlarini sug'urtalash va kafolat berish institutlarini kapitallashtirishga yo'naltirish;
- qurilish-pudrat xizmatlari eksporti uchun tender, avans va ijro kafolatlarini sug'urtalashning ixtisoslashtirilgan mahsulotlarini ishlab chiqish;

- qurilish materiallari tarmoq uyushmasi negizida kichik va oʻrta korxonalar uchun jamlangan sertifikatlash, logistika va marketing xizmatlarini tashkil etish;
- qoʻshni mamlakatlar bilan qurilish materiallari sertifikatlari va qurilish normalarini oʻzaro tan olish boʻyicha kelishuvlarni ustuvor vazifa sifatida belgilash;
- oliy taʼlim muassasalari huzuridagi malaka oshirish markazlarida xalqaro pudrat shartnomalari, eksport risklarini boshqarish va JST qoidolari boʻyicha qisqa muddatli dasturlarni joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida"gi PF-60-son Farmoni. – www.lex.uz
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "Oʻzbekiston – 2030" strategiyasi toʻgʻrisida"gi PF-158-son Farmoni. – www.lex.uz
3. World Trade Organization. Agreement on Subsidies and Countervailing Measures. – www.wto.org
4. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 7-maydagi "Eksport faoliyatini yanada qoʻllab-quvvatlash chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi PQ-4707-son qarori. – www.lex.uz
5. JST talablariga javob berish maqsadida eksportchilar xarajatlarini kompensatsiyalash toʻxtatilmoqda // Gazeta.uz. – 2024-yil 31-dekabr.
6. Eksportni qoʻllab-quvvatlash boʻyicha taqdim etilayotgan subsidiya va preferensiyalar bekor qilinadimi? // UzA.uz. – 2024-yil 7-iyun.
7. North D.C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 152 p.

8. Giyosov I. K., Karimov I. O. TARGETED AND EFFECTIVE USE OF INVESTMENT IN CONSTRUCTION INDUSTRY.
9. Hausmann R., Rodrik D. Economic development as self-discovery // Journal of Development Economics. – 2003. – Vol. 72, No. 2. – P. 603–633.
10. Rodrik D. Industrial Policy for the Twenty-First Century // CEPR Discussion Paper No. 4767. – 2004.
11. Karimovich G. I., Ortikbayevich K. I. The Role and Importance of the TIME Factor in Determining the Effectiveness of Investment Management in Construction Enterprises // American Journal of Business Management, Economics, and Banking. – 2023. – T. 19. – C. 93-99.
12. Chauffour J.-P., Malouche M. (eds.) Trade Finance during the Great Trade Collapse. – Washington, DC: World Bank, 2011.
13. Seringhaus F.H.R., Rosson P.J. Government Export Promotion: A Global Perspective. – London: Routledge, 1990.
14. Karimov I. Qurilish korxonalarida investisiyalarni boshqarishning xorijiy tajribalari va ularni mamlakatimizda foydalanish yo‘llari // Green Economy and Development. – 2025. – T. 3. – №. 4. – C. 665197.
15. Lederman D., Olarreaga M., Payton L. Export promotion agencies: Do they work? // Journal of Development Economics. – 2010. – Vol. 91, No. 2. – P. 257–265.
16. Vazirlar Mahkamasining mahsulotlarni eksport qilishda tashish xarajatlarining bir qismini kompensatsiya qilish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqidagi qarori (03.03.2025 holatiga). – <https://lex.uz/mact/-5670118>